

Blok 1 Geweld en verzet

Dit blok gaat over het verbeelden van geweld in de middeleeuwen en in de negentiende en twintigste eeuw.

afbeelding 1, afbeelding 2, tekst 1, tekst 2

Afbeelding 1 en 2 zijn miniaturen uit een handschrift uit 1335.

Op afbeelding 1 zie je Kaïn die zijn broer Abel doodslaagt. Op afbeelding 2 zie je hoe het Romeinse leger wordt verslagen door Hannibal.

De manier waarop deze gebeurtenissen in de tijd worden geplaatst is typerend voor de middeleeuwen.

- 1p 1 Leg dit uit.
Laat de vormgeving buiten beschouwing.

tekst 1, tekst 2, tekst 3

In de *Spiegel Historiael* van Jacob van Maerlant worden beide gebeurtenissen beschreven: zowel het verhaal van Kaïn en Abel als de veldslagen van Hannibal komen in het boek voor.

Tegenwoordig zouden deze verhalen niet in eenzelfde historisch overzicht terecht komen. In de middeleeuwen was dat echter vanzelfsprekend.

- 1p 2 Geef aan welke middeleeuwse opvatting over geschiedenis daaraan ten grondslag ligt.

afbeelding 3, afbeelding 4

Gewelddadige gebeurtenissen zijn vaak verbeeld in de kunst. In 1813 verscheen in Spanje een serie gravures met als onderwerp de opstand van 2 mei 1808 tegen de bezetting door Napoleon. Deze gravures, die enkele jaren na de gebeurtenis werden gemaakt, zien eruit als een feitelijke weergave van de opstand.

- 2p 3 Noem twee aspecten van de gravure waardoor die indruk ontstaat.
Leg per aspect uit waarom het daaraan bijdraagt.

afbeelding 3, afbeelding 4, afbeelding 5

De dag na de opstand werden veel Spaanse opstandelingen door soldaten van de Franse bezettingsmacht geëxecuteerd. Op afbeelding 5 zie je een schilderij uit 1814 van de Spaanse kunstenaar Francisco Goya met de titel *Tres de Mayo (De derde mei 1808)*.

Goya's schilderij is niet zozeer een feitelijke weergave van een historische gebeurtenis, maar een artistieke interpretatie. Op die manier kon hij alle aandacht richten op het emotionele aspect van de executie.

- 3p 4 *De derde mei 1808* is een gedramatiseerde weergave van de werkelijkheid.
Leg dit uit aan de hand van drie aspecten van de afbeelding.

afbeelding 5

Het schilderij van Goya is typerend voor de romantiek.

- 2p 5 Leg dit uit aan de hand van de inhoud van het werk.

afbeelding 6, afbeelding 7

Op afbeelding 6 zie je Pablo Picasso's schilderij *Guernica*. *Guernica* is een Baskisch stadje dat tijdens de Spaanse burgeroorlog door Duitse vliegtuigen werd gebombardeerd en geheel vernietigd. Dit gebeurde op 26 april 1937. Een paar dagen later maakte Picasso de eerste schets voor *Guernica*.

Het schilderij heeft in zijn vormgeving kenmerken van het kubisme.

- 3p 6 Noem drie kenmerken van het kubisme die terug te vinden zijn in *Guernica*.

afbeelding 5, afbeelding 6

Picasso en Goya werkten de historische gebeurtenissen ieder op een andere manier uit. Daarbij ging Picasso in zijn interpretatie nog een stap verder dan Goya. *Guernica* groeide daardoor uit tot een symbool: het werd de ultieme aanklacht tegen oorlogsgeweld.

- 2p 7 Leg uit waarom *Guernica* zich daar beter voor leende dan *De derde mei* van Goya. Betrek beide afbeeldingen in je antwoord.

afbeelding 2, afbeelding 5, afbeelding 6

Er zijn duidelijke verschillen in de weergave van de gebeurtenissen op de afbeeldingen 2, 5 en 6. Deze hangen samen met het feit dat de positie van de kunstenaar steeds anders was in de tijden dat de werken werden gemaakt.

- 3p 8 Bespreek de posities van de kunstenaars aan de hand van de drie afbeeldingen.

afbeelding 8

In 1972 fotografeerde de Vietnamese persfotograaf Nick Ut de gevolgen van een napalmbombardement tijdens de oorlog in zijn land. De foto werd gekozen tot World Press Photo van het jaar.

Zoals Picasso's *Guernica* uitgroeide tot het beeld bij uitstek van de Spaanse burgeroorlog, werd de foto van Ut bekend als het beeld dat als geen ander het drama van de Vietnamoorlog illustreerde.

- 3p 9 Bespreek drie aspecten die de voorstelling dramatisch maken.

afbeelding 6, afbeelding 8

Picasso's *Guernica* geldt als een van de belangrijkste werken in de westerse beeldende kunst. Binnen de reportagefotografie is de foto van Ut eveneens een icoon geworden. Binnen hun eigen discipline voldoen deze werken aan de hoogste kwaliteitseisen.

- 2p 10 Verklaar waarom dit schilderij en deze foto binnen hun eigen discipline tot de topstukken gerekend worden.

video 1

Door berichten over de oorlog en foto's zoals die van Ut, kwam er steeds meer protest tegen de Amerikaanse betrokkenheid bij de Vietnamoorlog. Ook in de muziek kwam dit protest tot uitdrukking.

In videofragment 1 zie je een gedeelte uit de documentaire *Woodstock, 3 days of peace and music*. Het Woodstockfestival uit 1969 werd het symbool voor de vredesbeweging, betekende een mijlpaal in de geschiedenis van de popmuziek en vormde het hoogtepunt van de protestbeweging van de jaren zestig.

- 2p 11 Leg uit waarom Woodstock zo belangrijk was voor het verzet tegen de Vietnamoorlog.

video 2

Een van de bands op het Woodstockfestival was Jefferson Airplane, die onder meer *Uncle Sam's blues* speelde. Dit lied gaat over de oproep voor militaire dienst die elke jonge Amerikaan kon verwachten. Wie door 'Uncle Sam' werd opgeroepen moest naar Vietnam.

De keuze voor een blues als muziekvorm was een logische, zowel vanwege de muzikale eigenschappen als vanwege de herkomst van de blues.

- 1p 12 Geef aan waarom de blues vanwege zijn herkomst hier voor de hand lag.

- 3p 13 Leg aan de hand van drie kenmerken van de blues uit waarom dit genre aansluit bij de inhoud van het lied.

audio 1

Jimi Hendrix speelde op Woodstock een instrumentale versie van *The Star Spangled Banner*, het Amerikaanse volkslied. Hij drukt hiermee protest uit, niet alleen door deze keuze, maar ook door de manier waarop hij het volkslied uitvoert.

- 3p 14 Geef aan de hand van twee aspecten van de muziek aan op welke wijze Jimi Hendrix het Amerikaanse volkslied heeft uitgevoerd. Leg vervolgens uit waarom dit als protest kan worden opgevat.

Blok 2 Nationaal bewustzijn

Dit blok gaat over nationaal bewustzijn in muziek en drama in de zeventiende eeuw in de Noordelijke Nederlanden.

video 3, tekst 4

Lees tekst 4.

In videofragment 3 zie je twee scènes uit de televisieserie *Willem van Oranje*. In de eerste scène zie je een gesprek tussen de Franse hertog van Anjou en zijn gevolg met de Nederlander Marnix van Sint-Aldegonde. Deze schrijver en politicus was de raadsheer van Willem van Oranje. In het tweede deel spreekt Willem van Oranje de Staten-Generaal toe.

De hertog van Anjou is met zijn gevolg heel anders getypeerd dan de Nederlanders. De cultuurhistorische achtergrond van de Franse machthebbers verschilt dan ook van die van de Nederlandse machthebbers.

2p 15 Breng het verschil in typering in verband met die achtergronden.

afbeelding 9, tekst 4

In 1582 werd de hertog van Anjou in verschillende steden ingehaald als de nieuwe landsheer van de Nederlanden. Hij verklaarde dat hij de bevolking zou verlossen van de verdrukking en tirannie der Spanjaarden. De intochten stonden dan ook in het teken van de strijd tegen Spanje.

Op afbeelding 9 zie je de intocht in Antwerpen. De hertog, in een rode mantel op een wit paard gezeten, nadert een speciaal voor hem opgerichte houten erepoort. De vormgeving van deze poort is ontleend aan de architectuur van de klassieke oudheid.

2p 16 Leg uit waarom deze architectuur zich goed leent voor een erepoort. Betrek twee argumenten in je antwoord.

afbeelding 10, tekst 5

Langs de route die de hertog volgde stonden verscheidene tableaux vivants opgesteld. Op afbeelding 10 zie je wagens met zulke schouwtonelen tijdens de Brusselse Ommegang van 1615.

Een tableau vivant is een geschikte theatervorm voor intochten.

2p 17 Noem twee voordelen van dit theater die juist bij intochten en processies goed van pas kwamen.

tekst 6

Na het vertrek van Anjou gingen de Nederlandse opstandelingen op zoek naar protestantse bondgenoten om de strijd tegen de Spanjaarden voort te kunnen zetten. Koningin Elisabeth van Engeland steunde de opstand en zond troepen. Haar steun had ook gevolgen voor het culturele leven in de Nederlanden en dan vooral op het gebied van theater.

De Engelse toneelspelers die met de troepen meekwamen, droegen bij aan de verbetering van het contact tussen de soldaten en de lokale bevolking.

- 3p 18 Noem drie manieren waarop de toneelspelers daaraan konden bijdragen.

tekst 6

De nieuwe theatervorm die de Engelse acteurs introduceerden, werd al snel populair bij een groot publiek. De rederijkers keken aanvankelijk met enige minachting naar de Engelse artiesten en spraken er neerbuigend over. Wat zij te bieden hadden was de naam 'kunst' niet waardig.

Het is begrijpelijk dat de rederijkers grote moeite hadden met het theater van de Engelsen. Hun eigen theaterpraktijk was immers totaal anders.

- 2p 19 Bespreek twee verschillen tussen de theaterpraktijk van de rederijkers en die van de Engelsen.

Uiteindelijk pasten de rederijkers, mede door de populariteit van de Engelse gezelschappen, hun theaterpraktijk aan. In 1617 werd in Leiden een Nederlands toneelgezelschap opgericht naar Engels model.

Dit gezelschap uit Leiden nam de trucs en kunstjes van de Engelsen over, maar gebruikte de Nederlandse taal. De spelers kondigden zichzelf trots aan als de 'Bataviersche Comedianten'.

- 1p 20 Leg uit waarom deze naam goed aansluit bij het groeiend nationaal bewustzijn in de Nederlanden van de zeventiende eeuw.

tekst 7, tekst 8

Het nationaal bewustzijn komt ook in de muziek naar voren. Er werden bijvoorbeeld veel geuzenliederen geschreven, strijdliederen over het verzet tegen de heerschappij van Spanje. Er bestaan verschillende uitgaven met geuzenliederen, waarvan de bekendste de *Nederlandtsche Gedenck-clanck* van Valerius is, uit 1626. In dit boek komt het *Wilhelmus* voor.

In het *Wilhelmus* wordt de opstand tegen Spanje gelegitimeerd door de godsdienst.

- 1p 21 Leg uit op welke manier dat gebeurt in de tekst van het lied.

audio 2, tekst 9

Op het *Wilhelmus* zijn veel tekstvarianties gemaakt, zoals het *Duivelsliedeken* over Frederik Hendrik, dat je hoort in audiofragment 2. Frederik Hendrik was de zoon van Willem van Oranje. Hij werd in 1625 stadhouder en legeraanvoerder en belegerde steden die nog in Spaanse handen waren.

Het lied wordt in de mond gelegd van dansende duiveltjes. Uit de tekst kun je afleiden tot welke partij of bevolkingsgroep de dichter behoort.

- 2p **22** Noem deze partij en leg uit hoe dat blijkt uit het *Duivelsliedeken*.

video 4

Het *Wilhelmus* is pas in de eerste helft van de twintigste eeuw het officiële Nederlandse volkslied geworden, maar het was in de zeventiende eeuw al een symbool voor de onverzettelijkheid van de Oranjegezinden.

Het *Wilhelmus* wordt heden ten dage bij uiteenlopende gelegenheden ten gehore gebracht.

- 2p **23** Noem twee functies die het *Wilhelmus* tegenwoordig vervult. Geef een voorbeeld van de bijbehorende context.

video 4

In videofragment 4 is een collage te zien van gebeurtenissen die refereren aan het nationaal bewustzijn. De Gouden Eeuw is nagenoeg de enige historische periode die het nationaal bewustzijn voedt.

- 1p **24** Geef hiervoor een verklaring.

Blok 3 Urban culture

Dit blok gaat over het leven van mensen in de stad als inspiratiebron voor hedendaagse kunstenaars.

‘Urban culture’ is een begrip dat betrekking heeft op de veelsoortige culturele verschijningsvormen van de grote stad. Tegenwoordig wordt het vooral geïnterpreteerd als een verzamelnaam voor de uitdrukkingsvormen van jongeren in de grootstedelijke multiculturele samenleving.

Juist in grote steden zijn de voorwaarden aanwezig die het ontstaan van een urban culture mogelijk maken.

- 3p **25** Benoem drie van deze voorwaarden en geef daarbij steeds aan waarom ze bijdragen aan het ontstaan van een urban culture.

- Bijna overal ter wereld kennen steden het fenomeen urban culture, dat dan ook globaal van karakter is. Maar ook lokale aspecten spelen een rol.
- 2p **26** Leg uit waarom urban culture zowel globaal als lokaal van karakter is.

tekst 10, tekst 11, video 5

- Urban culture is ook een onderwerp in het werk van Nederlandse choreografen. In videofragment 5 zie je een scène uit de voorstelling *Drijfzand* uit 2002 van Wies Bloemen.
- 3p **27** Geef aan hoe vormgeving, rolbezetting en inhoud van de scène naar urban culture verwijzen.

tekst 11, video 5

- De persoonlijke ervaringen van haar dansers vormen het uitgangspunt voor Bloemens voorstellingen. In videofragment 5 zie je Chérif Zaouali. Hij is geboren in Marokko, was elektrotechnicus, nam later lessen in verschillende dansvormen en werd vervolgens aangenomen bij Bloemens Danstheater AYA.
- Het fragment is exemplarisch voor de voorstelling, die is opgebouwd uit korte scènes waarin telkens een andere persoon zijn verhaal vertelt.
- 3p **28** Leg aan de hand van deze scène uit welke werkwijze de choreograaf hanteert. Geef daarna aan welke ontwikkeling plaatsvindt in dit fragment.

video 5

- Wies Bloemen gebruikt in deze voorstelling allerlei soorten muziek. In dit fragment wordt bijvoorbeeld geskated op een nummer van The Chemical Brothers; in een andere scène wordt gedanst op de muziek uit een strijkkwartet van Sjostakovitsj. Dit duidt op een postmoderne aanpak.
- 1p **29** Leg uit waarom deze voorstelling postmodern genoemd kan worden.

tekst 12, video 6

- In videofragment 6 zie je de beginscène van *I'm Here* uit 2005, een van de vier choreografieën van Conny Janssen met de stad als inspiratiebron.
- 4p **30** Geef aan welk sfeerbeeld van de stad hier wordt opgeroepen. Noem daarna drie theatrale middelen die bijdragen aan dit sfeerbeeld en geef steeds aan op welke manier ze dat doen.

tekst 12, video 7

- Het werk van Conny Janssen gaat onder meer over het 'spel van macht en kracht'.
- 2p **31** Noem drie dansbewegingen waarmee dat spel wordt uitgedrukt in de scène in videofragment 7.

tekst 12, video 6, video 7

- Conny Janssen drukt zich uit in een persoonlijke danstaal waarin mensen zich blijkbaar herkennen.
- 2p **32** Noem twee aspecten die bijdragen aan deze herkenbaarheid.

video 7

De laatste tijd laten kunstenaars weer meer maatschappelijke betrokkenheid in kunstwerken zien. Dit fragment, waarin Conny Janssen een situatie uit het stadse (uitgaans)leven verbeeldt, plaatst haar in die recente ontwikkeling. Zelf zegt ze: "Ik heb geen boodschap of zo, maar ik ontkom er niet aan dat het leven in de stad zich aan het verharden is. De stad zit vol conflicten. Dat zie je terug in de voorstelling."

Bekijk de scène in videofragment 7.

Je zou kunnen beweren dat hier sprake is van geëngageerde kunst.

- 2p **33** Geef een argument voor deze bewering. Betrek onderwerp en uitvoering in je antwoord.

video 5, video 7

Wies Bloemen en Conny Janssen tonen allebei het leven in de grote stad. Maar de manier waarop zij de urban culture hier verbeelden is fundamenteel anders.

- 2p **34** Leg uit wat de essentie van dit verschil inhoudt.